

Granica między Karpatami Wschodnimi a Karpatami Zachodnimi

W sercu Karpat
granica, która łączy

Spis treści:

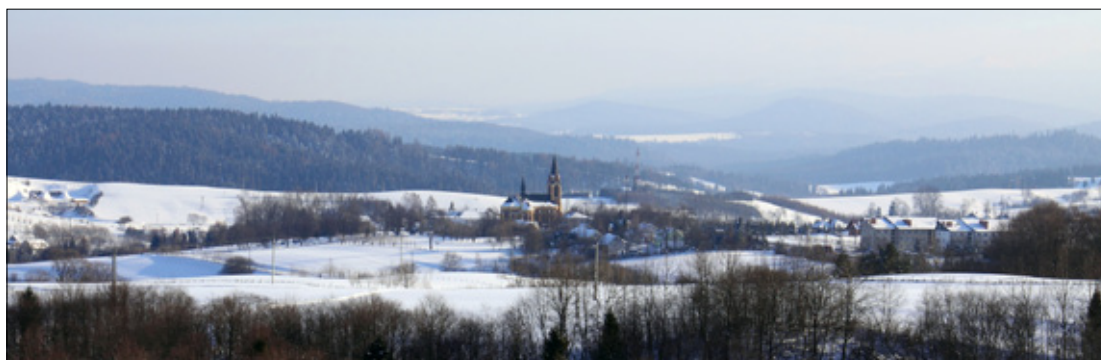
W sercu Karpat – granica, która łączy.....	3
Przebieg granicy turystycznej między Karpatami Zachodnimi a Karpatami Wschodnimi.....	3
Konferencja w Orelcu	4
Karpaty	5
Karpaty Zachodnie i Wschodnie	7
Karpaty w Polsce	8
Karpaty na Słowacji	11
Fotografie na okładce.....	13

W sercu Karpat – granica, która łączy

łączy ludzi z tej i tamtej strony Karpat. Na obszarze polsko-słowackiego pogranicza łańcuch Karpat wyraźnie zwęża się i obniża, przechodząc w niskie przełęcze, łatwo dostępne dla turystów przemierzających Karpaty na linii północ-południe. Jedną z nich, Przełęcz Łupkowska, jest szczególnie, gdyż stanowi granicę między Bieszczadami a Beskidem Niskim, a zatem między Karpatami Zachodnimi a Karpatami Wschodnimi.

Przebieg granicy turystycznej między Karpatami Zachodnimi a Karpatami Wschodnimi

Granica ta biegnie dalej na Słowację: na południowy zachód doliną Vydrańki, przez Palotę do Medzilaborców, potem rzeką Laborec na południe do południowego podnóża Karpat koło Humennego. Po stronie polskiej granica od Przełęczy Łupkowskiej biegnie w kierunku doliny potoku Smolniczek, wzdłuż którego dochodzi do Osławy. Osławą dociera do jej ujścia w Sanie, by w Tyrawie Solnej skręcić w dolinę Tyrawki, która doprowadzą ją do Tyrawy Wołoskiej. Następnie kieruje się na północ i doliną potoku Berezka przez Rozpucie dociera do Kuźminy i dalej do wododziału w Roztoce. Następnie dolinami potoków Krzywiec i Klunów dochodzi do rzeki Wiar. Stąd wzdłuż Wiaru przez Wojtkową, Wojtkówkę biegnie do Jureczkowej. Dalej na północny-wschód przez Braniów osiąga dolinę potoku Wyrwa i dochodzi do miejscowości Kwaszenina. Stąd zmierza do granicy Rzeczypospolitej Polskiej z Ukrainą i dalej w kierunku ukraińskiej wsi Michowa.

Lutowiska

Konferencja w Orelcu

Przebieg granicy między Karpatami Zachodnimi a Karpatami Wschodnimi dla celów turystycznych opisany został podczas konferencji w Orelcu, 19-21 maja 2017 r. Grupie specjalistów (kartografów, geografów, przewodników beskidzkich, regionalistów) przewodniczyli prof. RNDr. Eva Michaeli, PhD z Uniwersytetu Preszowskiego w Preszowie oraz prof. Jarosław Balon z Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Poza tym w konferencji wzięli udział: Kinga Aleksandrowicz-Kosteńska, Jolanta Balon, Robert Bańkosz, dr Agata Ćwik, Janusz Demkowicz, Piotr Dudek, Janusz Górnicki, Witold Grodzki, Wojciech Jankowski, Karolina Kiwior, Marek Korbecki, Monika Kowalczyk, dr Wojciech Krukar, Igor Kudziej, Dorota Michnia, Miron Mikita, Stanisław Orłowski, dr Hubert Ossadnik, Maciej Perenc, dr Robert Petka, Małgorzata Pociask, Andrzej Radwański, Jozef Rodak, Stanisław Sieradzki, Elżbieta Słoboda, Krzysztof Stachowicz, Krzysztof Staszewski, Jacek Szarek, dr Krzysztof Szpara, Jerzy Tomaszewicz, Mariusz Werwiński, Wojciech Wesółkin, Lidia Widak, Paweł Wójcik, Majka Zamorska.

*Prof. Jarosław Balon, Elżbieta Słoboda, prof. RNDr. Eva Michaeli,
Monika Kowalczyk, Orelec 20 maja 2017*

Karpaty

Karpaty to rozległy łańcuch górski położony w środkowej Europie. Ciągną się wyraźnym łukiem o długości ok. 1300 km pomiędzy przełomem Dunaju: na granicy austriacko – słowacko – czeskiej, do tzw. „Żelaznej Bramy” na pograniczu rumuńsko-serbskim, gdzie niewielką enklawą przekraczają Dunaj. W Karpatach wyróżnia się trzy główne jednostki: Karpaty Wschodnie, Karpaty Zachodnie i Karpaty Południowe oraz dwie mniejsze – Góry Zachodniorumuńskie i Wyżynę Transylwańską. Ponadto ze względu na budowę geologiczną wyróżnia się Karpaty Wewnętrzne (starsze, zbudowane ze skał krystalicznych) i Zewnętrzne (młodsze, zbudowane z fliszu). Największa część Karpat (ok. 55,19% całego obszaru o pow. 237 500 km²) przypada na Rumunię, następnie na Słowację (17,17%), Ukrainę (10,6%), Polskę (9,63%), Węgry (3,78%), Czechy (3,28%), Austrię (<0,5%) i Serbię (<0,5%). Gdyby rozpatrywać jaki udział Karpaty zajmują w ogólnych powierzchniach wymienionych krajów to najbardziej „karpackim” krajem okazuje się Słowacja (gdzie Karpaty zajmują ok. 73 % pow. państwa), co ma odzwierciedlenie w tradycyjnej kulturze tego kraju. W Polsce Karpaty zajmują ok. 6% pow. kraju ale obecność Karpat w kulturze znacznie przewyższa ich niewielką powierzchnię, ma to swe źródła w historii i rozmieszczeniu ważnych ośrodków rozwoju kultury i sztuki .

Łopienka

Buczyna karpacka

Powierzchnia Karpat to około 209 000 km² co plasuje je na drugim miejscu pod względem rozległości w Europie (zaraz po Alpach). Szerokość łańcucha karpackiego jest zróżnicowana i wynosi od 100 do 500 km. Największa szerokość łańcucha odpowiada najwyższym szczytom, Gerlachowi (2655 m n.p.m.) w Tatrach słowackich oraz Moldoveanu (2543 m n.p.m.) w Karpatach Południowych. Najniższym punktem w głównym grzbiecie Karpat jest Przełęcz Dukielska – 501 m n.p.m. Karpaty nie stanowią jednego nieprzerwanego łańcucha gór, ale składają się z wielu wyróżniających się pod względem geologicznym i orograficznym pasm górskich. Różnorodność krajobrazów występujących w Karpatach jest porównywalna z Alpami. Jednocześnie góry te rzadko osiągają wysokości powyżej 2500 m n.p.m., dlatego nie można tu znaleźć tak wyraźnej polodowcowej rzeźby wysokogórskiej. W Karpatach nie zalega wieczna zmarzlina.

W podstawowym podziale Karpat wyróżnia się następujące części:

Karpaty Zachodnie to najbardziej wysunięta na zachód i północ część łańcucha górskiego Karpat. Położona w większości na terytorium Słowacji i Polski oraz częściowo sięgająca terytorium Czech, Węgier i Austrii. Karpaty Zachodnie rozciągają się od Bramy Morawskiej na zachodzie do Przełęcz

Łupkowskiej na wschodzie. Cechą charakterystyczną dla Karpat Zachodnich jest pasmowa budowa geologiczna.

Karpaty Wschodnie rozciągają się od Przełęczy Łupkowskiej na północnym zachodzie, łukiem wygiętym w kierunku południowo wschodnim po Przełęcz Predeal na południu. Znajdują się one głównie na terenie Ukrainy i Rumunii, tylko niewielki fragment na północnym zachodzie leży na terytorium Polski (Bieszczady Zachodnie, Góry Sanocko-Turczańskie) i Słowacji (Wyhorlat).

Karpaty Południowe są częścią Karpat położoną w całości na terenie Rumunii, rozciągają się od przełęczy Predeal na wschodzie, po Żelazną Bramę na zachodzie. Najwyższym szczytem jest Moldoveanu w Górach Fogaraskich (2543 m n.p.m.). Karpaty Południowe nie są więc najwyższą częścią Karpat, ale za to najbardziej wyniosłą. Zbudowane są głównie ze skał krystalicznych i metamorficznych, na zachodzie częściowo przykrytych seriami wapiennymi.

Góry Zachodniorumuńskie to łańcuch górski w Karpatach, na terenie Rumunii. Najwyższym szczytem jest Curcubăta (1847 m n.p.m.) w Masywie Biharu. Góry tworzy centralny masyw krystaliczny otoczony młodszymi skałami osadowymi, ważnym składnikiem są też młode skały wulkaniczne.

Wyżyna Transylwańska to podprowincja geograficzna Karpat położona na terenie Rumunii, niemal ze wszystkich stron otoczona pasmami Karpat Wschodnich, Południowych i Gór Zachodniorumuńskich. Budują ją głównie skały osadowe, jedynie w rejonie północnym na Wyżynie Samoszu odsłonięte jest krystaliczne podłoże.

Karpaty Zachodnie i Wschodnie

Karpaty Zachodnie dzieli się na trzy podprowincje:

Zewnętrzne Karpaty to zachodnia część zewnętrznego łuku Karpat fli-szowych, położona na terenie Polski, Słowacji, Czech i Austrii. Obejmują one największy obszar i ciągną się szerokim, silnie wygiętym na północ pasem od doliny dolnej Dyji (prawy dopływ Morawy) na zachodzie po przełęcz Łupkowską i dolinę Laborca (dorzecze Cisy) na wschodzie. Ku północnemu zachodowi i północy obszar opada wyraźnym progiem ku kotlinom Północnego Podkarpacia, które oddzielają je do Sudetów i Wyżyny Małopolskiej. Zaznacza się wyraźna dwudzielność obszaru; niższa część północna cechu-

je się rzeźbą pogórską, wyższa południowa – średnio- i niskogórską, przy czym pas pogórski, bardzo szeroki na wschodzie, zwęża się i stopniowo zanika ku zachodowi.

Centralne Karpaty obejmują środkową część łuku Karpat Zachodnich, ciągnąc się od doliny Dunaju koło Bratysławy na pd. zachodzie po dolinę Torysy (dorzecze Cisy) na wschodzie. Położone są one na terenie Słowacji i Polski. Od Karpat Zewnętrznych oddziela je Pasma Skalicowe, w skład którego wchodzi Pieniński Pas Skałkowy.

Wewnętrzne Karpaty Zachodnie obejmują południową część łuku Karpat Zachodnich, bardzo zróżnicowaną pod względem geologicznym i morfologicznym. Wysokości bezwzględne są tu znacznie niższe niż w Centralnych i Zewnętrznych Karpatach Zachodnich (do 1476 m n.p.m.). Leżą na terenie Słowacji i Węgier.

Karpaty Wschodnie dzielą się wzdłuż na dwie części:

Zewnętrzne Karpaty Wschodnie to wschodnia część zewnętrznego łuku Karpat fliszowych, położona na terenie Polski, Słowacji, Ukrainy i Rumunii. Najwyższym szczytem jest Howerla (2061 m n.p.m.) w Czarnohorze. Są one przedłużeniem Zewnętrznych Karpat Zachodnich. Jedną z różnic między tymi częściami łuku Karpat jest to, że we wschodniej części brak zrównanego pogórza – jego przedłużeniem są Góry Sanocko-Turczańskie, a następnie Beskidy Brzeżne, które zwężają się i zanikają.

Wewnętrzne Karpaty Wschodnie rozciągają się od rzeki Laborec na Słowacji poprzez terytorium Ukrainy aż do Braszowa w Rumunii. Najwyższym pasmem są Góry Rodniańskie (Pietrosul 2305 m n.p.m.). Charakterystycznym elementem tego regionu jest pas gór pochodzenia wulkanicznego o długości ok. 400 km, ciągnący się od Wyhorlatu do pasma Harghita (najwyższe spośród nich są Góry Kelimeńskie – 2102 m n.p.m.). Lokalnie uległy zlodowaceniowi w plejstocenie, najbardziej Góry Rodniańskie. Nie są one przedłużeniem Centralnych ani Wewnętrznych Karpat Zachodnich.

Karpaty w Polsce

W Polsce Karpaty zajmują ok. 19 600 km², co stanowi ok. 6% ogólnej powierzchni kraju. Stanowią najdalej na południe wysuniętą część Polski. 88% terytorium Karpat Polskich należy do Karpat Zachodnich:

Grab

Beskidy Zachodnie położone są w obrębie Zewnętrznych Karpat Zachodnich, których średnie wysokości nad poziomem morza oscylują pomiędzy 600 a 1400 m n.p.m. (wyjątek to masyw Pilska i masyw Babiej Góry, które przekraczają 1500 m n.p.m.). Zaliczają się do niego: Beskid Śląski, Kotlina Żywiecka, Beskid Mały, Beskid Makowski, Beskid Wyspowy, Kotlina Rabczańska, Beskid Żywiecki, Gorce, Kotlina Sądecka i Beskid Sądecki.

Pogórze Zachodniobeskidzkie – stanowi pas o rzeźbie pogórskiej, ograniczony z północy i południa dwoma wyraźnymi progami morfologicznymi o założeniach tektonicznych; jednym Pogórze opada ku kotlinom podkarpackim, drugi wznosi się ponad nim i oddziela go od typowo średniogórskich pasm beskidzkich. Wschodnią granicą jest dolina Dunajca. Wyróżniono cztery mezoregiony; od zachodu są to: Pogórze Górnomorawskie, Pogórze Jiczyńskie, Pogórze Śląskie i Pogórze Wielickie.

Pogórze Środkowobeskidzkie wyróżniono na podstawie dwóch cech: po pierwsze, Pogórze Karpackie jest tu zdecydowanie szersze niż w części zachodniej, po drugie – wyraźnie dwudzielne; na południe od pasa typowych pogórzy występuje obniżenie Dołów Jasielsko-Sanockich, nad którymi dopie-

ro wznoszą się pasma beskidzkie. Poza Dołami Jasielsko-Sanockimi, występuje tu pięć mezoregionów pogórskich, rozdzielonych dolinami większych rzek: Pogórze Rożnowskie, Pogórze Ciężkowickie, Pogórze Strzyżowskie, Pogórze Dynowskie i Pogórze Przemyskie.

Beskidy Środkowe wyróżniono przede wszystkim z uwagi na odrębny styl rzeźby; pojawiają się tutaj, charakterystyczne raczej dla Karpat Wschodnich – pasma rusztowe. Ponadto ta część Beskidów jest wyraźnie niższa (maksymalne wysokości ledwo sięgają 1000 m n.p.m.), a na południu towarzyszą jej rozległe obszary o rzeźbie przejściowej pomiędzy górską a pogórką. Na obszarze Polski zajmują powierzchnię ok. 2100 km² i zalicza się do nich Beskid Niski – pasmo górskie w Karpatach między przełęczami Łupkowską na wschodzie a Tylicką na zachodzie. Wschodnia granica Beskidu Niskiego jest zarazem granicą Karpat Wschodnich i Zachodnich. Beskid Niski leży na terenie dwóch państw: Polski i Słowacji. Najwyższy szczyt po stronie polskiej to Lackowa (997 m n.p.m., na niektórych mapach nawet 999 m n.p.m.), a po słowackiej Busov (1002 m n.p.m.), który jako jedyny przekracza 1000 m n.p.m.

Rusky Potok

Pozostała część (obszar na wschód od Przełęczy Łupkowskiej) to Karpaty Wschodnie:

Bieszczady Zachodnie – zachodnia część Bieszczadów rozciągająca się od Przełęczy Użockiej (853 m n.p.m.) na wschodzie po Przełęcz Łupkowską (640 m n.p.m.) na zachodzie. Charakterystyczny krajobraz Bieszczadów to równoległe, długie, ciągnące się z północnego zachodu na południowy wschód pasma górskie, których wysokość wzrasta z zachodu na wschód. Najwyższym szczytem Bieszczadów Zachodnich jest Tarnica (1346 m n.p.m.).

Góry Sanocko-Turczańskie – pasmo górskie w Beskidach Lesistych, przecięte granicą polsko-ukraińską. Góry Sanocko-Turczańskie rozciągają się na powierzchni około 930 km² na północ od Bieszczadów, a na południe od Pogórza Przemyskiego, między dolinami środkowego Sanu i Stryja. Ich przedłużeniem za rzeką Stryj są Beskidy Brzeżne. Najwyższym szczytem jest Magura Łomnińska (1024 m n.p.m.), a na terenie Polski Jaworniki (909 m n.p.m.). Charakterystyczny dla tych gór jest tzw. układ rusztowy, czyli system równoległych pasm górskich, przedzielonych dolinami rzek lub potoków. Wysokość gór rośnie w kierunku południowo-wschodnim.

Karpaty na Słowacji

Słowacja znajduje się po południowej stronie wododziałowego łuku Karpat i – w niewielkiej części – na nizinach naddunajskich. Jest krajem górskim, 61% jej powierzchni zajmują Karpaty.

Karpaty słowackie należą do Karpat Zachodnich:

Zewnętrznych, do których zaliczają się 3 makroregiony: Karpaty Słowacko-Morawskie, Beskidy Zachodnie, Beskidy Środkowe. Do ważniejszych masywów należą: Białe Karpaty, Jaworniki, Magura Orawska, Góry Kisuckie, Góry Czerchowskie i Beskid Niski.

Wewnętrznych, do których zalicza się 9 makroregionów: Obniżenie Orawsko-Podhalańskie, Małe Karpaty, Dolina Środkowego Wagu, Łańcuch Małofatrzański, Łańcuch Tatrzański, Obniżenie Nitrzańsko-Turczańskie, Obniżenie Liptowsko-Spiskie, Łańcuch Wielkofatrzański, Łańcuch Niżnotatrzański. Masywy górskie tworzą łańcuchy oddzielone od siebie dolinami rzek często o charakterze przełomów (Wag, Hron, Hornad) miejscami przechodzące w śródgórskie kotliny (Turczańska, Liptowska, Spiska, Górnego

Svidnik - muzeum

Hronu, Zwoleńska). Do ważniejszych masywów należą: Wielka Fatra, Mała Fatra, Tatry Zachodnie, Tatry Wschodnie i Małe Karpaty.

Centralnych, do których zalicza się 8 makroregionów: Bruzda Hronu, Łańcuch Rudaw Słowackich, Kotlina Południowosłowacka, Kras Słowacko-Węgierski, Kotlina Koszycka, Góry Tokajsko-Słańskie, Średniogórze Północnowęgierskie, wzgórza Cserhát. Do ważniejszych masywów należą: Góry Szczawnickie, Jaworie, Polana, Małe Pieniny i Góry Słańskie.

Oraz Wschodnich:

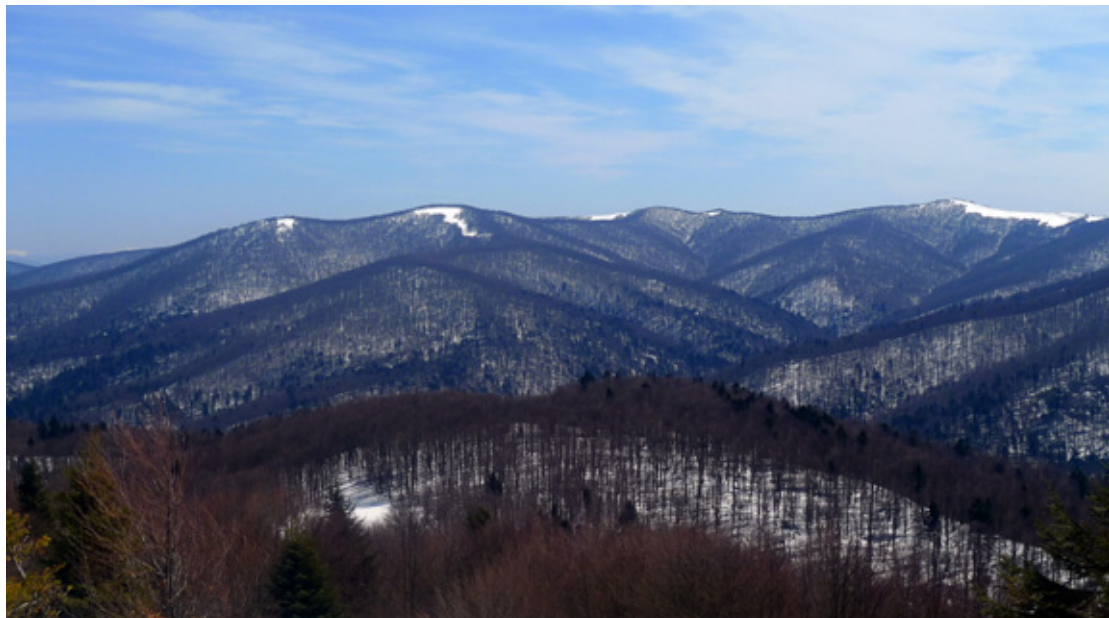
Zewnętrznych, do których należą Bieszczady Zachodnie (*Bukowske vrchy*)

Wewnętrznych, do których należy Wyhorlat. Pasma Wyhorlatu ma kształt nieregularnego łuku. Zachodni skraj Wyhorlatu stanowi niskie i krótkie pasmo Gór Humieńskich. Na południu Wyhorlat raptownie opada w płaską i niską Nizinę Wschodniosłowacką. Na północy doliny Laborca, Cirochy i Ublanki oddzielają Wyhorlat od Pogórza Ondawskiego i Gór Bukowskich (Bieszczadów Zachodnich).

Fotografie na okładce

Smolnik

Bieszczady

Pogórze Strzyżowskie

Radoszyce

Beskid Niski. Wypas owiec

Komańcza. Mural

Beskid Niski. Plantacja słoneczników

Tekst: Małgorzata Pociask, dr Agata Ćwik,
Kinga Aleksandrowicz-Kosteńska, Janusz Górnicki
Fot. Janusz Górnicki
Opracowanie graficzne: Janusz Górnicki

PL-SK

Interreg
Polska-Słowacja

Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego

UNIA EUROPEJSKA

Tytuł projektu:

W sercu Karpat - granica, która łączy

Projekt realizowany przez: Województwo Podkarpackie
Partner projektu: Agencja Rozwoju Regionalnego w Świdniku

REGIONÁLNA ROZVOJOVÁ AGENTÚRA

